

14.07.2016

Бардась В.

Михайло Хвесик: чи можливий сталий розвиток України?

З початку 90-х років минулого століття світова спільнота розглядає сталий розвиток як магістральний напрям та необхідну передумову розширеного відтворення глобальної економіки з урахуванням соціальних, екологічних та природно-ресурсних обмежень, свідченням чого стали міжнародні форуми планетарного масштабу, де були сформульовані цілі сталого розвитку. В Україні перспективи та механізми переведення національного господарства на модель сталого розвитку перебували в площині декларацій та в кращому випадку формування концептуальних засад ([ЕКОНОМІСТ](#)).

Необхідність інтеграції нашої країни в глобальну архітектуру сталого розвитку, як того вимагають 17 ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ, змушують із принципово нових позицій розглянути перспективи переведення національного господарства на модель сталого розвитку навіть в умовах загострення зовнішніх ризиків та звуження ресурсної бази розширеного відтворення суспільного продукту. З питаннями про можливість умонтування цілей сталого розвитку в державну економічну політику, перспективи перегляду пріоритетів залучення природних ресурсів у господарський обіг з позицій сталості, регіональні особливості формування траєкторії сталого розвитку ми звернулися до академіка НААН України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, директора Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» Михайла Артемовича Хвесика.

– Михайле Артемовичу, вже тривалий період лунають скептичні міркування стосовно неможливості переходу України на модель сталого розвитку у зв'язку з глибокою стагнацією національної економіки, тотальним інвестиційним дефіцитом, квазіринковим характером багатьох базових інститутів економічних відносин. Чи варто за таких умов говорити про українські перспективи сталого розвитку?

– Світова спільнота понад 20 років тому дійшла висновку, що глобальна економіка зможе динамічно розвиватися і не ставити під загрозу задоволення в ресурсах потреб майбутніх поколінь лише на основі умонтування в практику господарювання пріоритетів сталого розвитку. Квінтесенцією глобального тренду є схвалення 17 цілей сталого розвитку, які мають бути модифіковані для країн з різним рівнем і темпами соціально-

економічного розвитку. Мета реалізації цих цілей полягає в тому, щоб максимальною мірою скоротити той розрив в економічному, соціальному й екологічному розвитку, який існує між «золотим мільярдом» та рештою світу. І дуже правильно, що Україна включилась у процес імплементації цих цілей, оскільки ресурсномістка структура національної економіки – це зашморг соціально-економічному піднесенню вже навіть у середньостроковій перспективі.

– Але ж проблема в тому, яким чином фундаментальні засади переходу до сталого розвитку ув'язати з існуючою економічною політикою держави?

– Співробітниками нашого інституту спільно з іншими науково-дослідними установами технічного, природничого та суспільного профілю Національної академії наук України розроблено **Національну парадигму сталого розвитку**, де сформульовані пріоритети й механізми такого розвитку, виходячи із соціальних, природно-ресурсних, виробничо-технічних, інфраструктурних, фінансових та безпекових передумов розвитку вітчизняної економіки та з урахуванням пріоритетів децентралізації влади й реформи місцевого самоврядування. Національна парадигма сталого розвитку і має стати тим методологічним та інституціональним підґрунтям для корегування моделі макроекономічного регулювання, яка призвела до виснажливого природокористування, поглиблення структурних диспропорцій у промисловому секторі, відсутності дієвих механізмів модернізації соціальної та виробничої інфраструктури. Вона має закласти стимули для того, щоб національний капітал не перетікав в офшорні резиденції, а спрямовувався в соціальний, екологічний та економічний розвиток нашої держави.

– Наскільки сьогодні масштабними є дослідження перспектив переходу України до моделі сталого розвитку, який рівень їх координації і наближення до реальної практики господарської діяльності?

– У рамках діяльності Секції суспільних та гуманітарних наук НАН України реалізується Цільова програма наукових досліджень Відділення економіки НАН України «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів в посткризовий період» на 2012–2016 рр. До виконання цієї Програми залучено переважну більшість науково-дослідних установ Відділення економіки НАН України. У результаті вдалося розробити методологію формування системи індикаторів ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем та провести системно-комплексну оцінку соціально-економічного потенціалу сталого розвитку України. Запропоновано концептуальні і науково-методичні

підходи до оцінки соціального потенціалу держави та її регіонів, визначено перспективи модернізації соціальної інфраструктури та створення й використання територіальних міграційних систем.

Також сформульовано базові імперативи та стратегічні напрями раціоналізації всіх сфер ресурсокористування відповідно до оцінки енергетичної самодостатності розвитку національного господарства, удосконалення системи управління земельними ресурсами, формування моделі імплементації рентних відносин у структуру управління водним господарством й інвестиційного забезпечення сфери водокористування, трансформації системи управління лісовим господарством. На основі результатів досліджень було підготовлено та спрямовано у відповідні органи центральної й регіональної виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування значну кількість аналітичних записок. Окремі наукові висновки вже знайшли практичне втілення як на центральному рівні, так і регіонів України.

– А яким чином має формуватися політика сталого розвитку саме сьогодні з урахуванням тих пріоритетних напрямів реформ, котрі проголошені Президентом та Урядом, і тих викликів, що постали перед суспільством через загострення геополітичних ризиків для України?

– Запорукою сталого розвитку є збереження та примноження для майбутніх поколінь природних благ. Тому важливою складовою такої політики сталого розвитку має стати формування інституціонального підґрунтя нарощення природно-ресурсного потенціалу через запровадження сучасного інструментарію фінансово-економічного регулювання природокористування. В нинішніх умовах визначення траєкторії сталого розвитку України має включати комплекс заходів щодо подолання структурних деформацій у промисловому комплексі національної економіки у зв'язку з кон'юнктурними циклами на світових сировинних ринках для того, щоб поступово відновлювати свій промисловий потенціал, але вже на новій технологічній основі. Варто сформувати дорожню карту максимально можливого використання інвестиційного потенціалу стратегічних ринків України в умовах переорієнтації зовнішньоекономічних пріоритетів через втрату традиційних ринків країн СНД. Децентралізація має прискоритися, зокрема, завдяки модернізації адміністративно-територіального устрою, реформі місцевого самоврядування та впровадженню корпоративних, кластерних та інших форм публічно-приватного партнерства розвитку територіальних громад. З огляду на події останніх двох років, мають бути переглянуті пріоритети формування регіональних систем управління природно-техногенною та екологічною безпекою, щоб уникнути рецидивів

Грибовицької трагедії. Саме перераховані складові й закладені в Концепцію цільової програми наукових досліджень Відділення економіки НАН України на період 2017–2021 рр. «Траєкторія сталого розвитку України до 2030 року».

– Ви говорите про те, що невід’ємною складовою сталого розвитку має бути децентралізація. Який зміст закладається у форсування процесу децентралізації саме в контексті переходу на модель сталого розвитку?

– Децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування – це не українська новація, це глобальний тренд. Цей процес закладає стимули для територіальних громад більш ефективно використовувати наявні у них ресурси, у першу чергу природні, підтримувати в належному стані об’єкти інфраструктури, дбати про повноцінне відтворення навколишнього середовища, оскільки левова частка податків та зборів не спрямовується в бюджети вищого ієрархічного рівня, а концентрується на місцях. Гальмування реальної децентралізації в Україні сьогодні знаходить свій прояв у «бурштиновій лихоманці», «сировинному перегині», відсутності комплексного використання лісоресурсного, водно-ресурсного та мінерально-сировинного потенціалу. Якщо громада стане власником природних ресурсів, які зосереджені на прилеглих територіях, вона ніколи не дозволить їх виснажувати, керуючись поточними, а не довгостроковими пріоритетами.

– Однією з причин неналежного впливу процесів господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу на темпи соціально-економічного піднесення окремих територій є несправедливий перерозподіл природної ренти. Як усунути рецидив здешевлення природних ресурсів для суб’єктів підприємницької діяльності, особливо для великих підприємницьких об’єднань?

– Основна причина недокапіталізованості природних ресурсів, які залучаються в господарський обіг, – їх недооцінка через несформованість як методологічного, методичного, так й інституціонального підґрунтя. Тут має місце значна прогалина. З огляду на це в Державній установі «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» розроблено сучасний підхід до оцінки природної складової національного багатства, який дозволив з абсолютно інших позицій встановити вартість окремих складових природного капіталу, котрі використовуються або ж можуть бути використані. Теоретико-методологічні засади, методика економічної оцінки природного багатства, його вартісне вираження, а також інноваційний концепт природокористування викладені в монографії

«Економічна оцінка природного багатства України». Тепер наступний крок за українським законодавцем: результати проведеної оцінки природного багатства мають стати базою нарахування ренти за спеціальне використання природних ресурсів, щоб плата за вилучення загальнонародного надбання була адекватною його реальній цінності.

– І все ж таки, Михайле Артемовичу, наскільки реальною є можливість того, що цілі сталого розвитку будуть вмонтовані в державну та регіональну економічну політику у найближчій перспективі, зокрема в частині раціоналізації використання природних благ?

– Незважаючи на значну кількість різноманітних інституціональних та фінансових обмежень, Україна за останні роки інтенсивно просувається в напрямі імплементації цілей сталого розвитку. Звичайно, якщо 15 років тому все це відбувалося на декларативному, концептуальному рівні, то за останній період вітчизняна наука вже сформувала критично необхідне методологічне й інституціональне підґрунтя для наближення окремих сегментів національного господарства до тих індикаторів сталого розвитку, які схвалені світовою спільнотою. У цьому ж фарватері працює й українська влада, свідченням чого є затвердження главою держави Стратегії сталого розвитку «Україна-2020».

Ми вже не перший рік працюємо над імплементацією природних та природоохоронних директив Європейського Союзу, які є складовими Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що прямо й опосередковано також сприяє поступовому переведенню на принципи сталого природокористування. Зрештою, перехід до сталого розвитку – це базовий тренд соціально-економічного поступу як передових країн світу, так і тих, що розвиваються, і ми не можемо бути осторонь, оскільки це позбавить нашу країну багатьох преференцій, у тому числі тих, які сприяють припливу інвестицій, так необхідних для інноваційно-технологічної модернізації ресурсомісткої вітчизняної економіки.